

Kotiseutumuseon
kokoelmaohjelma

Laadittu 13.10.2023

Sisällys

Johdanto	3
Kokoelmaohjelman tarkoitus	3
Kotiseutumuseon toiminta-ajatus.....	3
Kotiseutumuseon kokoelmat	4
Museorakennukset.....	4
Esinekokoelma.....	4
Käyttökokoelma.....	4
Esinekokoelman kartuttaminen	5
Esineen vastaanottamisen käytännön ohjeet	5
Esineen luetteloinnin käytännön ohjeet	6
Kokoelmien hoito ja käyttö	7
Lainakäytännöt	7
Turvallisuus.....	7
Poistot kokoelmista	8
Poistopäätös	8
Poistotavat.....	8

Kokoelmaohjelman tarkoitus

Kokoelmaohjelma määrittelee, kuinka Enontekiön kotiseutumuseon kokoelmia kartutetaan, hoidetaan, säilytetään ja käytetään. Museotoiminnan laatu paranee, kun ohjeet säilyvät, vaikka työntekijät vaihtuvat. Ohjelman rajaukset nostavat kokoelmien laatua, mahdollistavat työn kohdentamisen oleelliseen ja helpottavat kokoelmatiloihin kohdistuvaa painetta.

Tämän kokoelmaohjelman on laadittu Enontekiön kunnan kulttuuripalveluiden ja Lapin maakuntamuseon yhteistyönä. Kokoelmaohjelma kannattaa päivittää viiden vuoden välein tai tarvittaessa useammin.

Kotiseutumuseon historia

Ounasjärven rannalla sijaitsevalla museoalueella on ollut asutusta jo 5000–7000 vuotta sitten mesoliittisella kivikaudella. Sodan jälkeen paikalla on toiminut rajavartiosto. Museon perustaminen Enontekiölle nähtiin tarpeelliseksi 1970-luvulla. Kotiseutulautakunta hankki tuolloin Vieno Kyrön -talon ja liima-aitan. Museoalueen suunnitelma laadittiin 1984. Vieno Kyrön -talo pystytettiin 1987. Hätäsen-talo 1988 -1989, muuri muurattiin 1990. Vuonna 1991 hankittu navetta pystytettiin 1992-93. Museo avattiin yleisölle kesällä 1993.

Esineiden kartoittamiseksi Enontekiöllä valokuvattiin 1989-90 noin tuhat sotaa edeltävältä ajalta peräisin olevaa esinettä. Inventoinnin yhteydessä museo sai myös lisää esinelahjoituksia. Vuonna 1994 museo sai Museovirastolta avustusta esineiden kunnostamiseen ja luettelointiin. Luetteloinnista järjestettiin tuolloin myös kurssi, jonka piti Lapin maakuntamuseon maakuntamuseotutkija.

Kotiseutumuseon toiminta-ajatus

Enontekiön kotiseutumuseo esittelee enontekiöläistä talonpoikaisaika

luontaiselinkeinoineen ennen toista maailmansotaa. Koska Enontekiön rakennuskanta tuhoutui toisessa maailmansodassa lähes täydellisesti ja museolla on merkittävä tehtävä sotaa edeltäneen paikallisen elämän tallentajana ja esittelijänä. Lisäksi museon kokoelmassa on jonkin verran sodan jälkeistä esineistöä 1960-luvulle saakka.

Kotiseutumuseon vieressä sijaitsee saamelaiseen kulttuuriin keskittyvä Tervaniemen alue. Myöhemmin perustettu kotiseutumuseo on sijoitettu alueelle kertomaan kahden kulttuurin pitkää rinnakkaiselosta seudulla.

Kotiseutumuseon kokoelmat

Museorakennukset

Hätäsen-talo on siirretty Kittilän Raattamasta. Rakennus on museoalueen päärakennus ja siellä järjestetään kahvilatoimintaa ja tapahtumia, joten sinne ei ole asetettu esille suurta määrää museoesineitä. Rakennus pystytettiin museoalueelle 1988-89. Pirtin muuri muurattiin 1990.

Vieno Kyrön -pirtti on siirretty Enontekiön Ylikyröstä. Se on rakennettu 1920-luvulta ja laajennettu 50-luvulla. Museoalueella pirtti on pystytetty vuonna 1987.

Liima-aitta ("Matinpojan aitta") on siirretty Enontekiön Ylikyröstä ja se on 1700-luvulta. Siinä on säilytetty poronsarvista keitettyä liimaa ja myöhemmin viljaa. Rakennus on erityisen arvokas paitsi ikänsä myös käyttötarkoituksensa vuoksi. Rakennuksessa on malkakatto.

Navetta on siirretty Kittilän Kaukosessa ja pystytetty museoalueelle 1992-93.

Savusauna on siirretty Enontekiön Muotkajärveltä. Se on rakennettu 1937 ja ollut käytössä 60-luvun alkupuolelle. Sodan jälkeen savusauna toimi ensiasuntona neljätoistalapsiselle Ylitalon perheelle. Rakennus pystyttäminen museoalueelle 1994-95.

Esinekokoelma

Kokoelmaan kuuluu 240 esineitä, jotka aihepiireiltään liittyvät karjatalousvaltaiseen maa- ja maitotalouteen, heinäntekoon, miesten puukäsitöihin, ruokataloteen, naisten käsitöihin, kalastukseen, suutarin työhön, lisäksi säilytystavaroita, huonekaluja sekä erilaista kodin pienesineistöä. Pääosa esineistä on esillä museon näyttelyissä. Lisäksi esineistöä, muun muassa 1989-1991 konservoitua metalliesineistöä, on säilytyksessä kunnanvirastolla sivistystoimen arkistovarastossa.

Esineille on annettu diaarinumero, jossa on pää- ja alanumero. Päänumerot on annettu lahjoituserän mukaisesti. Esineet on aikanaan diarioitu sidottuun pääkirjaan, mutta pääkirjan sijainti on kokoelmaohjelman tekohetkellä epäselvä. Esineitä on luetteloitu heinäkuussa 1994. Luetteloitu on tehty manuaalisille luettelointikortteille, jotka on kansioitu (keltainen kansio). Osasta esineistä on kortin yhteydessä valokuva.

Käyttökokoelma

Kokoelmaohjelman laadintahetkellä Enontekiön kotiseutumuseolla ei ole käyttökokoelmaa, mutta sellaiselle on todettu tarvetta. Käyttökokoelmien esineet ovat museokävijöiden tutkittavissa ja kokeiltavissa opastetuilla museokierroksilla ja hyödynnettävissä työpajoissa syventämään kokemusta. Käyttökokoelmien esineet voivat olla kopioita tai kaksoiskappaleita, jotka säilytetään erillään peruskokoelmasta. Käyttökokoelmaa kartutetaan museon tallennusaiheen mukaisesti. Käyttökokoelmaan kuuluvia esineitä ei luetteloida museon varsinaisiin kokoelmiin. Esinekokoelmista käyttökokoelmaan siirrettäville esineille on tehtävä ohjeiden mukainen poistoprosessi.

Esinekokoelman kartuttaminen

Kokoelmien hoidosta ja esineiden vastaanotosta vastaa Enontekiön kunnan kulttuuripalvelut, joka tekee esineen lahjoittajan kanssa luovutussopimus. Luovutuksen myötä esineen omistusoikeus siirtyy Enontekiön kotiseutumuseolle. Esine katsotaan otetuksi kokoelmiin, kun se on saanut diaarinumeron.

Kokoelmiin otettavien esineiden on täytettävä nämä periaatteet:

- Esineen tulee sopia museon toimialaan ja kokoelmiin niitä täydentävästi. Museon kokoelmiin otetaan siis vain Enontekiöön liittyvää, alueella valmistettua tai käytössä ollutta, esineistöä, joka pääsääntöisesti on peräisin ajalta ennen toista maailmansotaa. Tätä myöhäisempää esineistöä 1940-60-luvuilta otetaan museon kokoelmiin vain tarkasti harkiten. Suurikokoiset esineet harkitaan aina tapauskohtaisesti rajallisten säilytystilojen vuoksi, samoin sellaiset perustyövälineet, joita museon kokoelmissa on jo runsaasti.
- Esineellä tulee olla historiallista merkitystä.
- Esineen taustatietojen tulee olla laajat tai selvitettävissä olevat. Taustatiedoilla tarkoitetaan kaikkea mahdollista esineeseen ja sen vaiheisiin liittyvää asiaa: milloin ja missä esine on valmistettu, milloin ja missä esinettä on käytetty, kuka esineen on valmistanut ja kuka sitä on käyttänyt. Myös muut esineeseen liittyvät taustatiedot ovat kiinnostuksen kohteena.
- Esineen tulee olla hyvässä kunnossa.
- Suuria koneita tai muita suurikokoisia esineitä otetaan vastaan erittäin harkitusti, sillä säilytystiloja on rajallisesti.

Kokoelmiin ei oteta:

- Taideteoksia
- Lupaa vaativia aseita
- Deponointeja eli pitkäaikaisia lainoja
- Huonokuntoisia esineitä
- Esineitä ilman taustatietoja
- Museon aihepiiriin kuulumattomia esineitä

Esineet, jotka eivät liity museon tallennusaiheeseen, ohjataan niihin museoihin, joiden tallennusaiheisiin ne kuuluvat. Enontekiöön liittyvä toisen maailmansodan jälkeinen aineisto ohjataan pääsääntöisesti Lapin maakuntamuseoon, paitsi sota-aikaan liittyvä esineistö, joka ohjataan Järämän museoon. Valokuvat, av-aineistot ja arkistoaineistot ohjataan Enontekiön kunnan perinnearkistoon, Lapin maakuntamuseoon, Saamelaismuseo Siidaan tai Kansallisarkisto Ouluun. Lapin maakuntamuseosta voi kysyä asiassa neuvoa.

Esineen vastaanottamisen käytännön ohjeet

- Hankinta, lahjoitus tai osto, sovitaan aina etukäteen ja aineisto tarkistetaan ennen vastaanottopäätöstä.
- Hankinnan yhteydessä kerätään talteen kaikki mahdollinen oleellinen tieto.
- Hankinnasta täytetään esineiden vastaanottolomake (liite 1), jossa on tiedot luovuttajasta, luovutetusta esineistöstä ja siihen liittyvästä muusta aineistosta:

(valokuvat tai arkistoaineisto, erikoisehdot, päiväys ja allekirjoitukset. Luovuttajalle kerrotaan, mitä täyden hallinta- ja omistusoikeuden siirtäminen museolle tarkoittaa. Lomake tulostetaan ja molemmat osapuolet allekirjoittavat sen. Näin todennetaan täyden omistusoikeuden siirtyminen museolle.

- Hankinta saa diaarinumeron, joka on hankintakokonaisuudelle annettava juokseva päänumero. **Diaarinumero** annetaan lahjoituserän mukaan, eli samalta lahjoittajalta samaan aikaan saapuneet esineet saavat yhteisen diaarinumeron. Diaarinumero merkitään esineiden vastaanottolomakkeeseen. Päänumeron lisäksi jokainen hankinnan esine saa alanumeron (esimerkiksi 2:12).
- Esineet merkitään lapuilla, joissa on päänumero, tai kootaan laatikoihin, joihin päänumero ja lisäksi alanumerot, mikäli ne on jo annettu, merkitään.
- Hankinnoille suoritetaan peruspuhdistus ja ne tarkastetaan tuholaisten varalta. Huonokuntoisia tai taustatiedottomia esineitä ei oteta museon kokoelmiin!
- Esineet pakataan odottamaan seuraavia työvaiheita. Pakkauslaatikoiden ja muiden suojakääreiden päälle merkitään esineen diaarinumero huolellisesti. Pakatut esineet siirretään odottamaan valokuvaamista ja luettelointia.
- Lahjoittajaa kiitetään kirjeellä tai muulla tavoin.

Esineen luetteloinnin käytännön ohjeet

Luetteloitavat esineet niihin liittyvine tietoineen on säilytettävä kotiseutumuseossa sovitussa paikoissa odottamassa luettelointia. Esineisiin liittyvät asiakirjat ja luovutuslomakkeet säilytetään kunnanvirastolla erillisissä kansioissa huolellisesti.

Luetteloinnissa noudatettavat periaatteet:

- Museolle lahjoitetut tai ostetut esineet luetteloidaan mahdollisimman pian. Esineen diaarinumero merkitään esineeseen punaisella emali- tai taiteilijamaalilla. Tekstiiliin ommellaan kanttinauha, johon on kirjoitettu vedenkestävällä tussilla tekstiilille annettu diaarinumero.
- Esineestä otetaan valokuva, joka numeroidaan esineen mukaan.
- Esineen tiedot kirjoitetaan luettelointikortille mahdollisimman täsmällisesti.
- Luettelointi pyritään suorittamaan kerralla loppuun saakka. Tarvittaessa tietoihin palataan myöhemmin niiden täydentämiseksi tai muuttamiseksi.
- Jos luetteloidut esineet pakataan säilytykseen, päälle ja merkitään diaarinumero ja esineen nimi.

Käyttökokoelman esineistöä ei saa sekoittaa varsinaiseen museokokoelmaan. Tästä syystä käyttökokoelmaan kuuluvat esineet merkitään merkinnällä: KK (käyttökokoelma) ja numerolla (esim. KK:1, KK:2). Niistä myös ylläpidetään listaa, johon merkitään myös, jos esine on poistettu.

Museoissa käytettävä kokoelmien arvoluokitus määrittelee kokoelmiin otettujen esineiden puhdistus-, konservointi-, luettelointi- ja säilytystoimenpiteet kiireellisyyden ja laajuuden. Enontekiön kotiseutumuseon esinekokoelmien kartunta on niin vähäistä, ettei arvoluokituksen käyttö ole tarpeellista. Sitä voidaan kuitenkin käyttää esineiden digitointijärjestyksen määrätymisperusteissa.

Kokoelmien hoito ja käyttö

Seuranta

Museon tilat tulee käydä vuosittain läpi ja arvioida esineiden kuntoa sekä tarkkailla mahdollisia tuhohyönteisiä. Tämä on samalla ennaltaehkäisevää konservointia.

Rakennusten hoitoon liittyvistä asioista, kuten korjauksista, pidetään päivittyvää kirjaa, jotta museorakennuksille tehdyt toimenpiteet ovat selvitettävissä myöhemmin.

Siivous

Näyttely- ja säilytystilojen säännöllinen siivous edistää kokoelmien säilymistä. Pöly ja lika kuluttavat esineitä, ja lika houkuttelee myös tuholaisia. Siivouksella ei saa vaurioittaa arkoja esineitä, joten vettä käytetään mahdollisimman vähän. Esineitä ei pidä liikutella turhaan, vaan suunnitellusti ja varoen. Esineeseen on nostettaessa tartuttava aina kaksin käsin, mieluiten pohjasta.

Lainakäytännöt

Kokoelmaesineitä voidaan lainata muille museoille tai yhteisöille. Jokainen laina käsitellään tapauskohtaisesti ja lainoista tehdään kirjallinen sopimus.

Lainapyyntö tulee tehdä museolle hyvissä ajoin. Kulttuuripalvelut tarkistaa, että esine on lainauskuntoinen ja ilmoittaa lainauspäätöksen lainaajalle. Lainasta laaditaan lomakkeella sopimus ja sovitaan kuljetustapa sekä kuljetuksen kulut. Palautetun lainaesineen kunto tarkistetaan ja tarvittaessa esine asetetaan karanteeniin.

Sopimuksessa määritellään:

- lainasta vastuussa oleva taho
- laina-aika
- lainausolosuhteet
- lainan palautus
- -käytön yhteydessä on mainittava: Enontekiön kotiseutumuseon kokoelmat

Lisäksi on hyvä selvittää vakuutus- ja korvausasiat jo sopimusvaiheessa. Yleisperiaatteena on, että lainaaja vakuuttaa lainattavan aineiston museon määrittämän arvon mukaisesti.

Turvallisuus

Museoalueella saa tupakoida vain sille osoitetussa paikassa. Avotulen tekoa museoalueella ei suositella. Museorakennusten tulisijoja ei saa käyttää. Museolla ei ole paloilmoitinjärjestelmää. Museolla on pelastussuunnitelma, josta selviää myös alkusammutusvälineet ja niiden sijainti museolla.

Kokoelmien turvallisuudesta huolehtii henkilökunta. Esineitä voi kiinnittää varovasti esimerkiksi siimalla niiden siirtelyyn tai varkauksien estämiseksi. Varkaustapauksista on välittömästi raportoitava museon vastuuhenkilöille. Vastuuhenkilöt vievät asian eteenpäin.

Poistot kokoelmista

Museokokoelmien peruslähtökohta on niiden pysyvyys eikä poistoihin ole syytä ryhtyä kevein perustein. Esineitä voi poistaa kokoelmista vain hyvin perustelluista syistä. Kokoelmapoistoja tehtäessä on hyvä kunnioittaa International Council of Museums:in, ICOM:n museotyön eettisiä sääntöjä. Poistot on tehtävä siten, että yleinen luottamus museon perustoimintaan säilyy.

Poiston syynä voi olla:

- Esine ei sovi museon kokoelmiin ja on täten merkityksetön Enontekiön kotiseutumuseon kannalta. Esine voi sopia jonkun toisen museon kokoelmiin paremmin.
- Esineestä ja sen taustasta ei ole minkäänlaisia tietoja eikä sitä voida luetteloida.
- Esine on niin huonokuntoinen, että sitä ei voida enää konservoimalla pelastaa.
- Kaksoiskappaleet. Mikäli esineestä on useita täsmälleen samanlaisia kappaleita, kaksoiskappaleet voidaan poistaa.
- Esineet, joiden ylläpitoon museolla ei ole resursseja tai joiden materiaalit uhkaavat terveyttä tai turvallisuutta.

Poistopäätös

Poistoista on hyvä neuvotella Lapin maakuntamuseon henkilökunnan kanssa. Poistettavasta esineestä täytetään poistolomake ja tiedot merkitään diaariin. Poistolomakkeita säilytetään omassa kansiossaan. Esineen mahdolliset luettelointitiedot on hyvä säilyttää poistolomakkeen yhteydessä.

Poistotavat

Kaikki poistot tulee tehdä museon toimintaperiaatteita kunnioittaen. Kokoelmia ei myydä. Mahdollisia poistotapoja ovat:

- Esine siirretään oman museon käyttökokoelmaan. Käyttökokoelman esineitä voidaan käsitellä kuten mitä tahansa museon ei-museaaliseen irtaimistoon kuuluvaa esineistöä.
- Esine lahjoitetaan toisen museon kokoelmiin. Ensimmäiseksi otetaan yhteyttä Lapin maakuntamuseoon.
- Esine lahjoitetaan jollekin organisaatiolle kuten koululle, päiväkodille, teatterille tai palvelutalolle.
- Esineen tuhoaminen. Kokoelmista lopullisesti tuhoamalla poistettava esine tuhotaan tunnistamattomaksi ja kierrätetään kierrätysohjeiden mukaisesti. Museoesineitä ei heitetä jäteastioihin, sillä se voisi aiheuttaa mahdollisia virhetulkintoja.